

ЕДНА ГОДИНА СП. „PALAEOBULGARICA“

Навърши се една година от излизането на кн. 1 на сп. „*Palaebulgarica*“ — „Старобългаристика“, орган на Центъра за българистика при БАН. „*Palaebulgarica*“ е издание, специализирано по проблемите на старобългарския език, литература, култура и българска средновековна история. Периодичността е четири книжки годишно. Статиите излизат на пет езика — български, руски, английски, френски и немски. В международната редакционна колегия участват известни учени: акад. Емил Георгиев (гл. редактор), проф. Светомир Иванчев, чл.-кор. проф. Димитър Ангелов (от България), акад. Дмитрий Лихачов (СССР), проф. Роже Бернар (Франция), проф. Франциск Славски (Полша). Списанието има две основни рубрики — „Статии“ и „Преглед“. Обзорните и проблемни статии, които се печатат в „*Palaebulgarica*“, са свързани с посочените по-горе научни дисциплини. В рубриката „Преглед“ намират място материали върху новозидзели издания със старобългаристична тематика, отразяват се научни прояви, отбелязват се годишнини на видни слависти, които са имали и имат отношение към старобългаристиката.

Както се изтъква в програмната статия на списанието, „...необходимостта от издание, специализирано по въпросите на старобългарския език, старобългарската литература, старобългарското изкуство и култура и историческия живот на българския народ през средните векове, породил всичките тях, отдавна е назряла“¹. Многобройните наши и чуждестранни славистични издания отделят немалко място на проблемите, свързани със старобългарския език, средновековната българска литература и история. Някои издания, като чешкото сп. „*Byzantinoslavica*“, засягат предимно палеославистична проблематика, но смело може да се твърди, че „*Palaebulgarica*“ е единственото в света издание, специализирано в най-старата и спорна славистична дисциплина — старобългаристиката. Особено важен за нашата наука е фактът, че списанието се издава в България. Този факт отразява една обективна закономерност — „*Palaebulgarica*“ концентрира усилията на

българските и чуждестранните специалисти в научна област, която е в тясна връзка с възникването на българската народност, език и литература.

Материалите, които се публикуват в списанието, обхващат дълъг и изключително важен за историческото и културното развитие на българския народ период — IX — XVIII в. Кирило-Методиевите традиции оказват влияние върху цялостния духовен живот в България до средата на XVIII в., т. е. до написването на „История славяноболгарская“. Българската средновековна история има долна хронологична граница с по-ранна дата, а горната е XIV в. (от нахлуванията на славяните на Балканския полуостров през IV в., през образуването на българската държава 681 г., до отоманското нашествие).

Статиите и научните съобщения най-общо могат да се разделят на четири групи: литературоведски, езиковедски, исторически и изкуствоведски. За изясняването на проблематиката на списанието не е необходимо изброяването на всички статии, затова по-нататък ще бъде направен опит за разглеждане на по-важните изследвания, които до голяма степен разкриват общата насоченост на „*Palaebulgarica*“.

Една част от литературоведските публикации са посветени на живота и делото на славянските първоучители и на съвременното състояние на кирило-методиевистиката, дават отговор на основни палеославистични въпроси, определят правилната научна насоченост на повечето старобългаристични изследвания. Такива са статиите на Емил Георгиев „Състояние Кирило-Методиевской научной проблематики в канун 1150-летней годовщины рождения Константина-Кирилла Философа“ (кн. 2, с. 3—25) и „Die slavischen Aufklärer Konstantin-Kyryl und Method und die bulgarischen Slaven“ („Славянските първоучители Константин-Кирил и Методий и българските славяни“, кн. 1, с. 7—14), на Светлана Николова „Nouvelles recherches sur la vie et l'oeuvre de Cyrille et Methode“ („Нови издирвания върху живота и делото на Кирил и Методий“, кн. 4, с. 34—50) и др.

Статията на Емил Георгиев „Състояние Кирило-Методиевской научной проблематики...“ прави обстоен преглед на съвремен-

¹ *Palaebulgarica*, 1977, кн. 1, с. 3.

ното състояние на кирило-методиевистиката. Авторът изтъква спорните все още моменти около живота и дейността на двамата братя и се спира на въпросите, които не са намерили окончателно разрешение:

— състоянието на проучванията на изворите;

— изучаването на биографиите на двамата братя — изучаването на биографиите засяга и проблема за славянския произход на Константин-Кирил и Методий, проблем, „... който не се затваря в тесните рамки на патриотичното, сантиментално отношение“², а има значение за правилното разбиране на просветителската дейност на двамата братя сред славяните;

— филологическите находки на Константин-Кирил по време на хазарската мисия — спорът около „роските“ (роуски) писмена“ и днес продължава да занимава много учени. Дали това са били готски, сирийски или славянски писмени паметници — на този въпрос съвременната славистична наука все още не е дала отговор;

— къде и кога е започнала просветителската дейност на Кирил и Методий сред славяните — позовавайки се на „Краткото житие на Кирил“ и на „Солунската легенда“, авторът счита, че Кирил и Методий започват своята дейност не в Моравия, а сред славяните в областта на река Брегалница;

— Великоморавската мисия — проблем в тясна връзка с възникването на национално самосъзнание при западните славяни;

— съвременното състояние на работата над двете азбуки;

— оригиналната и преводна продукция на Константин-Кирил и др.

Авторът на статията подробно се спира на основните въпроси, които чакат разрешение, обективно разглежда спорните области в кирило-методиевистиката, разкрива насоките за бъдеща работа на специалистите-старобългаристи. А в изследването си „Die slavischen Aufklärer“ ... същият автор засяга един проблем, който лежи в основата на правилното разбиране и тълкуване на старобългарската култура — проблема за славянската принадлежност на двамата братя. На базата на богат доказателствен материал Емил Георгиев разкрива не само славянския произход на Кирил и Методий, но и възникването на старобългарския език и литература на базата на славянски диалект от Солунската област.

Статията на Светлина Николова „Nouvelles recherches ...“ е преглед на съвременното състояние на изследванията със старобългаристична тематика. Статията е с ценен библиографски принос, авторката отбелязва всички по-важни публикации, излезли през последните години, групира ги тематично и тълкува приносите им характер. Разгледани са изследванията на много наши и

чуждестранни учени: И. Дуйчев, Е. Георгиев, Хр. Кодов, А. С. Лвов, Л. Мошински, С. Грачоти, И. Боба и др.

Освен статиите, посветени на общи старобългаристични проблеми, голямо място е отделено и на компаративистичните изследвания. Характерното за тези изследвания е разглеждането на старобългарската култура в общоевропейски контекст. Тези проучвания обогатяват изучаването на двустранните културни връзки, а фактът, че авторите на статиите са предимно чужденци, е признание за голямата роля, която е играла старобългарската литература в духовния живот на някои европейски народи. Компаративистично е изследването на Имре Тот (Унгария) „Кирило-Методиевските традиции в средновековна Венгрия“ (кн. 4, с. 20—26). Авторът набелязва три основни момента на влияние от страна на старобългарската култура в средновековна Унгария, като за най-важен смята средния период — от 896 г. до средата на XIV в., свързан с дейността на Сремския манастир. В изследването се отчита ролята на византийската църква, нейната мисионерска дейност по време на ранната християнизация на унгарците и влиянието на старобългарския език и култура, запазено и днес в думи като: „kereszt“ 'кръст', „szombat“ 'събота', „pap“ 'свещеник'.

В статията си „О старобългарско-грузински литературни връзки“ (кн. 2, с. 63—74) Реваз Силадзе (СССР) разглежда старобългарско-грузинските литературни връзки в три аспекта:

1) взаимни сведения за двата народа в старобългарската и старогрузинската писменост;

2) културни центрове, които имат отношение към българо-грузинските литературни връзки през Средновековието:

а) манастирите на Олимп (Мала Азия);

б) Атонската обител;

в) Цариградски центрове;

г) Бачковски манастир. Най-голямо значение са имали Атонската обител и манастирите на Олимп.

Авторът на статията търси отражението на старата българска литература в Грузия, спира се на важни въпроси, като влиянието на богомилската литература в древногрузинската книжнина. В края на изследването се подчертава, че „... старобългарската литература е отражение на историческата съдба на българския народ“, като същевременно в нея се наблюдава и „интерес към широката свят“³.

Една част от литературоведските статии може да бъде отнесена към частни въпроси на старобългарската литература. Тълкуват се писмени паметници, прави се преглед на старобългарското културно наследство. Такава е статията на Виктор Розов (СССР) „Болгарская рукописная книга XI—XV вв. в Ленинградских хранилищах“ (кн. 2, с. 33—43).

² Palaeobulgarica, 1977, кн. 2, с. 6.

³ Palaeobulgarica, 1977, кн. 2, с. 73.

Виктор Розов прави преглед на такива важни за развитието на славистиката паметници като съхраняващите се в ленинградските библиотеки съчинения на Иоан Екзарх, Изборника от 1073 г. и др. Авторът очертава съвременния етап на работата над ръкописите, изтъква необходимостта от съвместни усилия на българските и съветските учени в по-нататъшното изучаване на ръкописните книги.

Като се прибавят към литературоведските статии и изследванията, разглеждащи старобългарското изобразително изкуство, музика и средновековна българска философска мисъл, ясно проличава стремежът на редакцията на сп. „Palaeobulgarica“ да обхване колкото се може по-пълно усилията на специалистите в областта на старобългарската култура.

Въпросите за възникването и формирането на старобългарския книжовен език, за отношението му към другите славянски езици винаги са били в центъра на вниманието на учените-слависти. Езиковедските материали, публикувани в списанието през 1977 г., също могат да се разделят на няколко групи. Особено голяма стойност имат изследванията, посветени на общославянското значение на старобългарския език и отношението му към гръцкия език. В статията си „К вопросу о характеристике болгарских переводческих школ от IX—X до XIV века“ (кн. 1, с. 37—49) Дора Иванова-Мирчева изтъква значението на трите преводчески школи — Охридската, Преславската и Търновската — за формирането на старобългарския книжовен език. На базата на много примери (взети главно от преводната хомилийна литература), авторката прави съпоставка между оригиналните хомилийни текстове и старобългарските им преводи, като доказва различията между трите школи и различното отношение на авторите към оригинала.

В списанието се публикуват и палеографски проучвания, като статията на Боряна Велчева „Към среднобългарската палеография“ (кн. 3, с. 13—33), където авторката прави анализ на ръкопис № 1/12 („Рилско Б евангелие“) от библиотеката на Рилския манастир, ръкопис, открит от Б. Цонев през 1900 г. В своето изследване Боряна Велчева стига до извода, че ръкописът е дело на провинциална скрипторска школа и може да бъде отнесен към началото на XIV в.

Многобройни са езиковедските материали, изучаващи в частност старобългарския език, като статията на Имре Тот (Унгария) „К изучению именных форм среднеболгарских памятников“ (кн. 1, с. 55—65), изследването на Рудолф Айцетмюлер (ФРГ) „Das alt bulgarische nатыа „хатаи“ („Старобългарското на тѣа „хатаи“ кн. 1, с. 32—37), или статията на Адам Супрун „Старобългарское съторницѣ“ (кн. 1, с. 49—55). Тези материали имат значителна научна стойност, показват съвременното състояние на старобългарското езикознание и допринасят за цялостното изучаване

на старобългарската фонетика, морфология и синтаксис. За езиковедските материали, публикувани в сп. „Palaeobulgarica“ през 1977 г., общо може да се каже, че те развиват и усъвършенствуват знанията за старобългарския език, подчертават неговата българска принадлежност.

Историческите статии, публикувани в „Palaeobulgarica“ през 1977 г., са сравнително малко на брой. Една част от тях са тясно специализирани върху българската средновековна история, като изследването на Димитър Ангелов „Le patriotisme en Bulgarie médiévale (IX—XIV)“, („Патриотизмът в средновековна България“, кн. 1, с. 14—32). Много от историографските изследвания имат повече отношение към старобългарската култура, отколкото към нашата средновековна история. Именно тук проличава взаимната връзка между средновековната ни история и старобългарския език и литература, значението на ярната оценка на историческия живот на българския народ за правилното разбиране на старата българска култура. Освен това с помощта на другите хуманитарни науки е по-лесно изучаването на българския обществен живот през Средновековието. Типичен пример за такова изследване е статията на Димитър Ангелов „Съдържание и смисъл на думата отечество в средновековната българска книжнина“ (кн. 4, с. 3—20). Целта на статията е „да се направи, на първо място, по-нататъшна стъпка към изясняването на разнообразните значения на думата *отечество*, каквито тя е притежавала в нашата средновековна книжнина, и да се прецизират малко познати нюанси на нейния семантичен състав“⁴. На преден план изтъква езиковедската насоченост на статията. Авторът дава широк изворов материал, цитира старобългарски и старогръцки източници, разглежда различната семантична натовареност на думата през различните векове: старобългарските форми *отъвьство* и *отъвьстѣне*, които през различните епохи са означавали *’отец’*, *’баща’* (символ на рода); *’родно селище’*, *’родна земя’*, и *’небесно отечество’*.⁵ Чрез разглеждането на семантиката на думата *отечество* Димитър Ангелов разкрива сложното и семантично развитие, което е в тясна връзка „... с основни явления от историята на българската държава и народ“⁶.

Рубриката „Преглед“ запознава учените-старобългаристи с новоизлезли изследвания в областта на палеославистиката. Заслужават внимание рецензиите на Константин Босилков „Полезный труд не только для русского языкознания, но и для болгаристики“ (кн. 3, с. 103—105), на Светлана Куюмджиева „Старобългарские музыкаль-

⁴ Palaeobulgarica, 1977, кн. 4, с. 3.

⁵ Пак там, с. 19.

ные памятники“ (кн. 1, с. 99—103). Интерес за българските учени представлява рецензията на Христо Кодов „Nouvelle revue slavistique“ („Ново славистично списание“, кн. 1, с. 91—99), където се прави преглед на новото издание „Cyrillomethodianum“, списание, посветено на славяно-гръцките културни връзки и на други палеославистични проблеми.

Може да се заключи, че сп. „Palaeobulgarica“ обединява усилията на специалистите в областта на палеославистиката, дава пълна картина на съвременното състояние на изследванията, отстоява научната истина за

старобългарския език, литература и история. Списанието добива все по-голяма известност сред научните среди, много учени от цял свят поместват материали в него. Всичко това е доказателство за нивото на „Palaeobulgarica“. Някои първоначални трудности, свързани предимно с качеството на преводите, вече са отстранени. Налице са всички предпоставки през следващите години изданието на Центъра за българистика да завоюва още по-здрави позиции сред научните периодични издания.

Георги Минчев